

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA ARCHITEKTURY

FACULTY OF ARCHITECTURE

ÚSTAV PROSTOROVÉ TVORBY

DEPARTMENT OF SPATIAL DESIGN

ABY MESTO MIESTOM BOLO

THE CITY INTO THE PLACE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

MASTER'S THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

Bc. Lukáš Kvaššay

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

Ing. arch. Jan Mléčka, Ph.D.

BRNO 2017

Zadání diplomové práce

Číslo práce: FA-DIP0049/2016
Ústav: Ústav prostorové tvorby
Student: **Bc. Lukáš Kvaššay**
Studijní program: Architektura a urbanismus
Studijní obor: Architektura
Vedoucí práce: **Ing. arch. Jan Mléčka, Ph.D.**
Akademický rok: 2016/17

Název diplomové práce:

Aby mesto miestom bolo

Zadání diplomové práce:

Považská Bystrica je okresné sídlo ležiace na severozápadnom Slovensku medzi Trenčínom a Žilinou, ktoré je od počiatku zviazané s pravekou chrbticou Slovenska – riekou Váh. Ako mesto sa Bystrica začala formovať až po roku 1929. Rozsiahla asanácia historického centra v sedemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia a následná nová prestavba v duchu socializmu, sem na základe modernistických ideológií vtlačila svojbytnú a už nezmazateľnú stopu. Mesto stratilo svoju konzistenciu. Staré centrum zaniklo, no nikdy sa nepodarilo vytvoriť plnohodnotnú alternatívu toho nového. S tým priamo súvisela i zmena a regulácia toku rieky Domanižanky, ktorá tvorí jednu zo základných urbanistických osí Považskej Bystrice. Zatiaľ čo predtým bola vodná hladina tejto mestskej tepny prístupná ľuďom, bola zdrojom života pre obec, kde okolitá zástavba spadala priamo do rieky, je dnes tento celomestsky významný prvok dimenzovaný na povodňový prietok s korytom zahĺbenými do oporných kamienno – betónových stien. Je tak zabránené možnosti vzniku jedinečného zážitku z kontaktu s vodou, a rovnako tu absentuje onen primárny fenomén nábrežia. Potenciál prítomnosti rieky a jej polohy v rámci mesta teda ostáva nevyužitý.

Celková idea sa tak snaží reagovať na danú situáciu. Cieľom je vytvorenie miesta a architektúry, vystupujúcej formou dialógu medzi ľudskou bytosťou a krajinou. Integrovanie toku do krajiny a vlastného organizmu mesta. Jeho prepojenie s ním a so samotnými obyvateľmi Bystrice. Vybudovanie životaschopnej identity mesta a pokus o prinavrátenie jeho stratenej vitality.

Rozsah grafických prací:

Teoretické východiska

- Analýzy
- Koncept
- Celkové řešení

Rozsah grafických prací:

- Situácia 1:2000 – 1:500
- Pôdorysy, Rezopohľady 1:500 – 1:100
- Detaily 1:25 – 1:1
- Fyzický model
- Sprievodná správa

Seznam literatury:

Balážová, J.: Považská Bystrica a okolie. Žilina: Knižné Centrum. 1998. ISBN 80-8064-005-X

Norberg-Schultz, Ch.: Genius loci. Praha: Odeon. 1994. ISBN: 80-207-0241-5

Gehl, J.: Život mezi budovami. Brno: Nadace Partnerství. 2000. ISBN: 80-85834-79-0

Gehl, J.: Města pro lidi. Brno: Nadace Partnerství. 2012. ISBN: 978-80-260-2080-6

Gehl, J.: Nové městské prostory. Šlapanice: ERA. 2002. ISBN: 80-86517-09-8

Zumthor, P.: Promýšlet architekturu. Zlín: Archa. 2009. ISBN 978-80-901926-1-4

Van Der Laan, D.-H.: Architektonický prostor. Zlín: Archa. 2012. ISBN 978-80-87545-13-3

Valena, T.: Město a topografie/ Národní technické muzeum 1991

Pallasmaa, J.: Oči kůže. Zlín: Archa. 2012. ISBN 978-80-87545-10-2

Moura, E.-S.: Rozhovory se studenty. Zlín: Archa. 2009. ISBN 978-80-901926-9-0

Termín zadání diplomové práce: 20.2.2017

Termín odevzdání diplomové práce: 15.5.2017

Diplomová práce se odevzdává v rozsahu stanoveném vedoucím práce; současně se odevzdává 1 výstavní panel formátu B1 a diplomová práce v elektronické podobě.

Bc. Lukáš Kvaššay
student(ka)

Ing. arch. Jan Mléčka, Ph.D.
vedoucí práce

doc. Ing. arch. Jiří Palacký, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Brně dne 20.2.2017

doc. Ing. arch. Jan Hrubý, CSc.
děkan

SPRIEVODNÁ SPRÁVA

Nábrežia veľkých riek zohrávajú dôležitú úlohu pri rozvoji sídel. Na území Slovenska sa však nachádza omnoho viac malých tokov, ktorých potenciál ale ostáva nevyužitý. Medzi také patrí aj rieka Domanižanka, ktorá tvorí jednu zo základných urbanistických osí Považskej Bystrice a je jej celomestsky významným prvkom. V súčasnosti je však dimenzovaná na povodňový prietok s korytom zahĺbenými do oporných kamenných - betónových stien. V meste preteká územím sídlisk, centrálnou mestskou zónou a krajinným územím nivy rieky Váh. V zastavanom území sídla tečie táto rieka rôznorodým územím, pričom sa odlišné formy zástavby rozdielnym spôsobom viažu na vodný tok.

Rieka Domanižanka je tokom podhorského charakteru o celkovej dĺžke 19,4 km. Mestom Považská Bystrica prechádza v dĺžke približne 4 km. Preteká územím sídlisk, centrálnou mestskou zónou a krajinným územím nivy rieky Váh. Nedostatočné využitie jej brehov vychádza v súčasnosti najmä z absencie jednotlivých funkcií a väzieb nadväzujúceho územia. V zastavanom území sídla tečie táto rieka rôznorodým územím, pričom sa odlišné formy zástavby rozdielnym spôsobom viažu na vodný tok.

V rámci svojej diplomovej práce sa zameriavam na šesť východiskových priestorov so svojbytnou atmosférou a rôznou mierou intimity, ležiacich pozdĺž toku na frekventovanej spojnici hlavného centra mesta s jeho lokálnym centrom na sídlisku SNP. Týmto priestranstvám následne priradzujem určitý charakter, či naopak podporujem ten existujúci. Rešpektujem jestvujúce hodnoty miest a snažím sa o citlivé začlenenie svojich intervencií do jednotlivých častí. Východiskom návrhu je vytvorenie adekvátneho pešieho a cyklistického prepojenia medzi týmito lokalitami s ohľadom na kvalitu jednotlivých príbehov daných miest. Pričom voda tu stále predstavuje primárny element zdieľanej životaschopnosti práve medzi prírodou a jej obyvateľom, človekom. Voda ako základná podmienka existencie života. Voda ako jeden zo živlov, slúžiaci k regenerácii tela i duše. K očiste mesta a miesta.

MIESTO 01 – CENTRÁLNA MESTSKÁ ČASŤ:

Centrálna mestská zóna sa nachádza priamo v ťažisku Považskej Bystrice. Z každej strany je vymedzená cestnými komunikáciami I. a II. triedy, ktoré zabezpečujú frekventovaný pohyb obyvateľov. Bola vystavaná na základe modernistických ideológií, čo má za následok absenciu tradičných prvkov mesta akými sú ulica, námestie alebo mestský blok. Tieto boli nahradené cestami, pešinami a nekonečnými trávnikmi. Po tom, ako bolo pôvodné historické centrum v 60. rokoch asanované, postupne vznikla súvislá platforma so solitérnymi stavbami občianskej vybavenosti. Vonkajšie verejné priestory sú veľké a neosobné, pričom pohyb medzi jednotlivými funkčnými zložkami prebieha cez nezadefinovanú krajinu. Značná časť centra je nezastavaná a jednotlivé voľné plochy sú zväčša nevyužívané, alebo tvoria parkoviská. Koryto rieky je tu v celej jeho dĺžke ohraničené opornými kamennými - betónovými stenami. Na severovýchodnej strane sa na vrchole priľahlého kopca nachádza kalvária z 18. storočia a v pozadí je možné vidieť dominanty Považskej Bystrice - vrch Veľký Manín a zrúcaninu Považskobystrického hradu.

Nosnou myšlienkou intervencie je zatriktívnenie vodného prvku tak, aby sa stal živou súčasťou verejného priestoru. Využívam dvoch základných výškových úrovní a na centrálnu mestskú časť sa tak dívam ako na isté divadlo, pozostávajúce zo svojho javiska a hľadiska. Na východnej – pravej strane brehu navrhujem smerom k ťažiskovému priestoru Kina Mier betónové terasovité stupňovanie s rozvoľnenou geometriou, ktoré od rozšíreného koryta rieky plynule prechádza do otvorenej spevnenej plochy námestia s pôvodnou fontánou, určenej pre multifunkčné využitie. Vzniká tak javisko so svojou každodennou škálou predstavení v podobe sociálnych aktivít. Tento nový priestor mesta nabáda k zvláštnej forme sociálnej reakcie, mestskej reakcie, ktorej základnou atrakciou je možnosť dívať sa, zažívať a stretávať sa s inými ľuďmi. Po západnej – ľavej strane toku dopĺňam aleju stromov a vytváram slnečnú mestskú promenádu v úrovni vody i nad ňou, ktorá následne nadväzuje na jemne spádovaný parkový trávnik a kaviarenské predzáhradky polyfunkčnej budovy Troch veží. Toto vyvýšené pomyselné hľadisko dáva v podobe nerušeného korza možnosť sledovať dianie na mestskom „javisku“, ktorého prirodzenú kulisu tvorí práve silueta Veľkého Manína.

MIESTO 02 – TREŤOHORNÝ PARK:

V súčasnosti ide o verejný náučno-oddychový treťohorný park, kde sa na pomerne svažitom teréne nachádza vzrástla skupinová zeleň doplnená o výsadbu nových stromov, ktoré vytvárajú rekonštrukciu prírody z obdobia pred dobou ľadovou. Svojím charakterom ide o nesmierne dôležitý priestor v nadväznosti na centrum mesta, nakoľko tvorí istý protiklad otvorenému a spevnenému námestiu v podobe miesta bezprostredného kontaktu s prírodnou krajinou. Vymedzenie parku, zo severovýchodu hlbokým a z časti kamenným korytom rieky Domanižanky a areálom letného kúpaliska, z juhozápadu frekventovanou ulicou Slovenských partizánov a zo severozápadu ulicou Lánska, však spôsobuje čiastočnú separáciu tohto miesta od jeho plnohodnotného fungovania v rámci mestskej štruktúry. Taktiež zlý prevádzkový a technický stav súčasného pešieho a cyklistického premostenia nenapomáha aktuálnej situácii. Preto i napriek svojmu veľkému potenciálu zostáva park nevyužívaným resp. nedostatočne využívaným a ťažko prístupným územím.

Podporujem povahu tohto miesta a upevňujem pozíciu funkcie nábrežného parku prírodného charakteru. Prírodzenú svažitosť terénu využívam na vytvorenie stupňovitých terénnych úprav k posedeniu s prislúchajúcou platformou zasadenou nad úroveň toku rieky pre príležitostné drobné kultúrne podujatia pod stromami. Odstraňujem kamenné zahĺbenie na ľavej strane toku a vytváram tu pozvoľné a plynulé trávnaté svahovanie parku k rieke. Dopĺňam objekt kiosku s funkciou drobnej kaviarne s vonkajšou terasou pod stromami, poskytujúcou možnosť občerstvenia a zázemia. Rozmiestňujem umelecké diela, čím územie získava i charakter vonkajšej galérie. Tvorím tak určitú „oázu“ stíšenia sa a oddychu v tieni stromov ako kontrast otvorenému a rušnému životu na námestí. Formou novovzniknutej lávky v smere od mestského kúpaliska a podchodom k centrálnej mestskej zóne vytváram nové bezbariérové prepojenia na rieke, čím opäť priamo pripájam toto miesto do prírodného organizmu mesta.

MIESTO 03 – VNÚTROBLOK NA ULICI PRIBINOVEJ:

Jedná sa o poloverejný priestor, ktorý je zo severovýchodnej a juhovýchodnej časti jasne ohraničený pravouhlou blokovou zástavbou z 50. rokov 20. storočia, zatiaľ čo svojou západnou stranou sa priamo roztvára k zatrávnenému korytu rieky. Zo severozápadnej strany je priestor limitovaný areálom materskej školy. Na protiľahlej – západnej strane toku sa tu nachádzajú samostatne stojaté rodinné domy, ktoré sú svojimi záhradami orientované smerom k rieke. V pozadí sa na návrší vyníma silueta sídliska Rozkvet. Tento poloverejný priestor v súčasnosti slúži rovnakou mierou ako jeho priamym obyvateľom, tak aj okoloidúcej širšej verejnosti. Nachádza sa tu veľký podiel hodnotnej, prevažne skupinovej zelene, pričom prvky mestského mobiliáru a miestne detské ihrisko sú vo veľmi zanedbanom stave.

Túto lokalitu vnímam ako istý prirodzený záliv na toku. Miesto, ktoré ponúka možnosť zastavenia sa na obľúbenej pešej a cyklistickej trase mestom, ale zároveň i priestor spočívania a stretnutí miestnych obyvateľov s veľkou mierou sociálnej kontroly. Taktiež ako miesto vychádzok našich najmenších obyvateľov z priľahlej materskej školy. Preto využívam jeho parkový charakter, ktorý posilňujem o rehabilitované detské a športové ihrisko, rozšírené o nové herné prvky a prvky mestského mobiliáru. Vytváram priestor pre sústavu voľno-časových a komunitných aktivít, ktorých sprievodné činnosti vznikajú v parteroch jestvujúcej zástavby. To vytvára potenciál k oživeniu prislúchajúcej mestskej triedy na ulici Pribinovej. Na park nadväzujúcu stranu koryta rieky upravujem do formy stupňovitých kaskád s možnosťou pobytu, čím pridávam možnosť aktívneho či pasívneho kontaktu s vodou.

MIESTO 04 – ČASŤ TOKU NA NÁBREŽNEJ ULICI:

Miesto s napriameným úsekom toku rieky v pozdĺžnom severojužnom smere. Má povahu až kanálového typu so zatrávneným, no zle prístupným korytom. Z východnej – pravej časti brehu je definované rozvoľnenou zástavbou tehlových bytových domov z polovice 20. storočia so severojužnou orientáciou, ktoré dobiehajú k tesnej blízkosti rieky. Tieto vytvárajú medzi sebou priestory s privátnym charakterom, ktoré sú však dopravne obsluhované práve komunikáciou popri rieke, čo spôsobuje bariéru medzi priestormi jednotlivých domových dvorcov a možnosťou prístupu k rieke. Taktiež tak dochádza ku kolíznym situáciám automobilov s chodcami a cyklistami v pešej zóne. Ľavú časť toku vymedzuje obslužná komunikácia a na ňu nadväzujúce samostatne stojace rodinné domy. Jedná sa o úsek so vzrástlou zeleňou v alejách.

Pre svoje kvality a veľkú mieru intimity tohto miesta tu vytváram len sériu drobných zásahov. Dlhý napriamený úsek koryta dopĺňam o kamenné násypy po stranách, pokryté vegetáciou, ktoré napomáhajú k vytvoreniu prirodzenejšieho serpentínového prietoku rieky. Dopĺňam chýbajúce aleje stromov. Dochádza tu k presunu dopravnej obslužnosti bytových domov, čím sa zmazáva bariéra medzi riekou a privátnymi priestormi zástavby. Túto psychologickú prepojenosť podporujem vložením samostatných mól na hladinu rieky, ktoré vybiehajú z jednotlivých medzi priestorov bytovej zástavby, čo umožňuje i fyzický kontakt s vodou. Taktiež nahrádzam pôvodné staré premostenie o novú pešiu lávku s funkciou verejného priestoru – pobytovým miestom na sedenie po stranách s výhľadom ponad riečny tok.

MIESTO 05 – RIEČNY MEANDER PRI ZÁKLADNEJ ŠKOLE, NEMOCNIČNÁ:

Oblasť s lineárnym charakterom riečného meandra, ktorá je typická svojim korytom s voľne rozlievaným nábrežím a vysokým podielom zelene. V pravej – východnej časti toku je vymedzená pavilónmi a poloverejným športovým areálom tunajšej základnej školy. V ľavej – západnej časti lemuje breh rieky v celej jeho dĺžke obslužná komunikácia obytné ulice s prislúchajúcou solitérnou zástavbou rodinných domov. Kontakt s vodou je tu obmedzený len na niekoľko drobných schodísk vedúcich k rieke, pričom cez riekku vedú na tomto úseku dve pešie premostenia v zlom technickom stave. Lokalita je tiež hojne vyhľadávaná rybármi. Avšak pokojnú atmosféru tohto miesta narúša poloha nevhodných a nežiaducich objektov garáží v pravej časti toku v nadväznosti na školský areál. Tie majú za následok prítomnosť automobilov v pešej zóne, čo vyúsťuje do početných a nepríjemných kolízií s chodcami či cyklistami.

Podporujem linearitu a samotnú otvorenosť tohto miesta do krajiny a opäť tu koryto v plnej miere prinavraciam verejnosti prostredníctvom vytvorenia ľahkej promenády v úrovni vodnej hladiny. Umožňujem tak jednoduchý prístup k riečnemu brehu v celej dĺžke tohto úseku, čím dochádza k možnosti priamej interakcie s vodou pozdĺž riečného meandra. Premiestňujem nevhodné objekty garáží z tejto lokality, čím plne eliminujem nežiaduce automobily na pešej a cyklickej trase. V mieste týchto pôvodných garáží, pri areáli základnej školy, vkladám vyhlídku na riekku a okolitú krajinu s pridruženou funkciou tribúny k pozorovaniu aktivít, odohrávajúcich sa na školskom ihrisku. To dopĺňam o detské i workoutové ihrisko a drobný skate park. Posúvam ho tak na úroveň športového parku a tým vytváram možnosť celkového športového vyžitia širokému spektru verejnosti.

MIESTO 06 – LOKÁLNE CENTRUM NA SÍDLISKU SNP:

Lokálne centrum na sídlisku SNP tvorí určitý protipól hlavnému centru mesta. Je spádovou oblasťou pre početné množstvo okolitých mestských a prímestských častí. Objekt a aktivity športovej haly ho posúvajú až do medzištátneho významu. Toto územie, charakteristické zovretím krajinného rázu, je z východu a západu bližšie vymedzené frekventovanými cestnými komunikáciami II. triedy, z juhu zbernou komunikáciou deliacou ho od obytnej zóny sídliska a zo severu poloverejným areálom mestskej Nemocnice s poliklinikou. Areál nemocnice je v tomto mieste z veľkej časti nezastavaný a obsahuje len jeden jej solitérny pavilón. Na horizontoch je možné vidieť na východnej strane vrchol Veľkého Manína a na západnej strane lesy a lúky Čiernych hájov. Budovy občianskej vybavenosti tu definujú pravouhlý priestor, ktorý sa uzatvára sám do seba, s rozsiahlym parkoviskom vo svojej centrálnej pozícii. Koryto rieky je až k jeho tesnej blízkosti zastavané objektmi nákupných centier, preto Domanižanka túto oblasť len okrajovo míňa.

K danej lokalite pristupujem ako k miestu, kde je pre mňa určujúcim faktorom krajina samotná. Vychádzam z morfológie terénu širšieho okolia, ktoré utvára isté zovretie z východnej a západnej strany. Vytváram teda pomyselné krajinné premostenie v podobe verejného priestoru pobytovej lúky v nezastavanej časti nemocničného areálu, ktorý dáva oblasti novú pridanú hodnotu. Tvorím miesto nadýchnutia sa. Nezastavanú plochu s dominantnou prírodnou funkciou, ktorá využíva svojho rekreačného potenciálu. Potrebný kontrast k blízkej zovretej štruktúre objektov nákupných centier a doplnenie školského športového areálu. Komponujem záhradu či parkový trávnik ideálny na piknik, relax alebo rodinné a spoločenské aktivity. Dopĺňam solitérnu zeleň, pozorovateľňu vtáctva a rozširujem koryto rieky, kde vytváram sériu drobných ostrovov. Tým čiastočne zväčšujem vodnú plochu práve pomocou zavzdutia jej hladiny objektmi s rybovodmi.

EPILÓG:

Je letný deň v Považskej Bystrici. Centrum mesta však celkom zmenilo svoj charakter. Pešie zóny, pokojné ulice a priestranstvá tvoria teraz rozsiahlu sieť pohodlných trás pre chodcov. Mesto vyzýva ľudí k chôdzi. Jednotlivé miesta, kedysi určené parkovaniu, dnes patria rekreačným aktivitám občanom mesta. Samé tak podnecujú svojich obyvateľov, aby sa tu radi zdržiavali a vykonávali rôznorodé občianske aktivity, pre ktoré potrebujú najst' svoj priestor. V meste sa tak vytvorilo miesto, na ktorom ľudia môžu rozvíjať rôzne formy komunikácie. Miesto, kde sa ľudia môžu prechádzať alebo sa zastaviť, spočinúť. Prosím, príď a zostaň tu ako dlho budeš chcieť. Tunajší priestor teda dostal novú formu a svoj nový obsah.

Ulice sú dnes zaplnené chodcami, ktorí pomalým tempom prechádzajú mestom. Deti sa hrajú, mladí ľudia jazdia na bicykloch, kolieskových korčuliach a skateboardoch. Zdá sa, že ľudia sa tu rekreujú. Zatraktívnenie nábrežia tak poskytlo príležitosť k rozvinutiu staronového mestského štýlu života spojeného s obnovením pocitu občianskej spolupatričnosti. Hovoríme tu o identite, hrdosti na svoju štvrť a svoje mesto.